

Albina Nečak Lük*

Jezikovna politika in vrednotenje znanstvene odličnosti

POVZETEK

Med tematikami vrednotenja znanstvene odličnosti in položaja visokošolskih učiteljev se vztrajno pojavlja tudi vprašanje izbire oz. rabe jezika/ov v pedagoškem procesu na visokošolski ravni in še zlasti pri objavljanju raziskovalnih izsledkov. V prvi vrsti se razpravlja o uradno podprtem, višjem vrednotenju objav znanstvenega dela v tujem/angleškem jeziku oz. v tujem znanstvenem tisku (sistem ocenjevanja ARRS). Prispevek razčlenjuje možne posledice nedorečene jezikovne politike in prakse pri uvajanju internacionalizacije v slovenski visokošolski prostor ter razgrinja razloge, ki narekujejo pozorno in smotno vzpostavljanje pa tudi spremljanje razmerij med slovenščino in angleščino v visokošolski pedagoški dejavnosti in v znanosti.

Ključne besede: sociolingvistika, jezikovna politika, jezikovno načrtovanje, jezik znanosti, internacionalizacija.

Language policy and the academic excellence evaluation

ABSTRACT

The question of language choice and language use with university pedagogical activities as well as with publication of the scientific research outcomes has been a permanent issue in the debate on evaluation of academic excellence and the related status of the university teachers in Slovenia. Formal support to publishing of scientific reports in a foreign, usually English language which is promoted as a mark of quality of the scientific production (in the system of evaluation of the national research agency) has been disputed on several occasions. In view of the emerging internationalisation of the university sphere, some possible consequences of an inadequately formulated language policy as well as reasons for creation of an expedient relationships between Slovene and English as languages of high/higher education and scientific dissemination, have been discussed in this study.

Key-words: Sociolinguistics, Language Policy, Language Planning, Language of Science, Internationalization.

---

* e-naslov: albina.necak@guest.arnes.si

Uvod

Med tematikami vrednotenja znanstvene odličnosti in položaja visokošolskih učiteljev se vztrajno pojavlja tudi vprašanje izbire oz. rabe jezika/ov v pedagoškem procesu in še zlasti pri objavljanju raziskovalnih izsledkov. V prvi vrsti se razpravlja o uradno podprtem, višjem vrednotenju objav znanstvenega dela v tujem/angleškem jeziku oz. v tujem znanstvenem tisku. V prispevku želim predstaviti nekatere probleme jezikovne izbire, s katerimi se soočajo ne samo slovenska temveč tudi večje jezikovne skupnosti, ko se v znanstveni in visokošolski komunikaciji ob domačem, (nacionalnem, državnem) jeziku pojavlja še kakšen tuj jezik, jezik širše komunikacije, (v slovenskem primeru, pa tudi drugod predvsem angleščina) in postopoma zaseda formalne govorne položaje. Kadar z jezikovno političnimi ukrepi ni ustrezno poskrbljeno za vzporedni razvoj in širjenje nacionalnega jezika, se pojavlja nevarnost, da bo ta določene funkcije izgubil. Kar zadeva slovenski jezik, vprašanje nikakor ni novo. O njem se je razpravljalo v preteklosti in zdi se, da je še posebej akutno danes. V prispevku se bom posvetila stanju in dilemam, ki spremljajo razvoj in rabo slovenskega jezika v znanosti¹ in visokem šolstvu. K analizi položaja slovenščine in tujih jezikov (predvsem angleščine) na visokošolski ravni pristopam iz dveh zornih kotov, pedagoškega, kjer se v prvi vrsti izpostavlja problematika učnega/učnih jezikov, ter nepedagoškega, znanstveno-raziskovalnega, kjer se kot akutno kaže predvsem vprašanje rabe slovenskega strokovnega jezika in dostopnosti slovenskega strokovnega izrazja. Na možne posledice nedorečene jezikovne politike in prakse pri uvajanju internacionalizacije v slovenski visokošolski prostor opozarja tudi kar nekaj raziskav o stališčih visokošolskih učiteljev in raziskovalcev. Slovenija glede teh jezikovnih dilem in potrebe po uravnavanju jezikovnih razmerij moči in prestiža nacionalnega jezika v znanstveni produkciji ni osamljena. Vzpodbudno je, da se za ustrezno strategijo jezikovne politike in vzpostavljanje nacionalnim jezikom "prijaznih" razmerij nasproti v znanosti prevladujoči angleščini zavzemajo številne mednarodne ustanove in združenja.

Sobivanje dveh jezikov v preteklosti in danes

Ko je na evropskih tleh proti koncu 19. in v začetku 20. stoletja izzvenela "globalna" diglosija², so večino funkcij prejšnjih "visokih" jezikov (v srednjeevropskih deželah sta to bili latinščina in nemščina, na delih slovenskega ozemlja pa tudi italijanščina in madžarščina) v formalnih, javnih govornih položajih postopoma

¹ V prispevku se ne ukvarjam z vsebino izrazov *jezik znanosti* : *znanstveni jezik*, kar bi zaslužilo posebno razpravo. Za uvid v to tematiko glej Vidovič-Muha 1986 in Vidovič-Muha, Šumi 1989.

² Osnovno definicijo diglosije je podal Ferguson (1959). Po njem je diglosija sorazmerno stabilen položaj, v katerem sobivata dve jezikovni različici: osnovna/nizka varianta, to je jezik, katerega raba je omejena na neformalno sporazumevanje v zasebnih govornih položajih (družina, druženje pri različnih dejavnostih, zasebna podjetja itd.), ter povsem drugačna, nadrejena/visoka varianta, ki ima razvito normo (jezik pismenosti in sporazumevanja v formalnih govornih položajih, upravi, šolstvu, cerkvi, znanosti). Govorci se za rabo ene oz. druge različice odločajo glede na govorni položaj in glede na svojo družbeno vlogo. Pomembno je, da vsaka od različic opravlja drugačno funkcijo oziroma zaseda drugačen družbeni položaj. Kadar stabilnost ločevanja funkcij popusti in se oba jezika pojavljata v isti funkciji (v našem primeru kot znanstveni jezik ali učni jezik), se pojavi nevarnost, da bo močnejši, prestižnejši jezik prevzel takšno področje in bo potreba po rabi šibkejšega jezika izginila. Značilnosti diglosije so drugi avtorji (Gumperz, Fishman) podrobneje razčlenili in dopolnili. (C. A. Ferguson, 'Diglossia', Word, vol. 15, 1959.)

nadomestili domači, nacionalni jeziki. Še najdlje se je latinščina obdržala v cerkvi in medicini, kjer še danes igra vidno vlogo ob nacionalnem jeziku. Jezik je postajal vse močnejši instrument nacionalnega povezovanja in solidarnosti. Zato je bilo med temeljnimi cilji jezikovne politike večine narodnih skupnosti v prvi vrsti oblikovanje in utrjevanje lastnega polifunkcionalnega standardnega jezika, ki bi zadovoljil komunikacijske potrebe družbene skupnosti na vseh področjih sporazumevanja, javnih in zasebnih, formalnih in neformalnih. Vzpostavljanje jezika, ki je primeren in ustrezno opremljen za znanstveni diskurz je bilo sprejeto kot dokončni dokaz narodovim razvojnim prizadevanjem primernega jezikovnega načrtovanja. Mnogi strokovnjaki z različnih strokovnih področij menijo, da je razvoj v tej smeri univerzalen, v nekaterih predelih sveta sicer še nedokončan proces, ki potrjuje socialno - psihološko realnost jezikov kot kulturno specifičnih pojavov.

Kar zadeva slovenščino, se je ta postopno izvijala iz diglosičnega položaja ter ob številnih jezikovnonačrtovalnih ukrepih slovenskih jezikoslovcev pridobivala nujne terminološke in stilne poteze učnega jezika v izobraževalnem sistemu (postopoma tudi na visokošolski stopnji) ter ustrezno usposobljenega jezika za objavljanje v strokovnem in znanstvenem tisku. Jezikovno-načrtovalnim vzgibom in dejavnostim, ki so pripeljale do postavitve slovenščine kot učnega jezika oz. do vzpostavitve visokošolskega/univerzitetnega izobraževanja v slovenščini, lahko sledimo v daljno preteklost od prvih zametkov izobraževanja na Slovenskem³. Hkrati je potekalo vzpostavljanje statusa in prestiža slovenskega jezika kot prvega jezika večine prebivalstva na slovenskem ozemlju. Na posameznih slovenskih območjih je vstopanje slovenščine v javno sporazumevanje, - najprej ob stičnih jezikih, latinščini, nemščini, italijanščini oz. madžarščini in nato namesto njih, - potekalo v različnih časovnih rezih. Vzporedno je teklo oblikovanje slovenskega strokovnega in znanstvenega izrazja na posameznih strokovnih področjih.

V sočasnem, globalno povezanem svetu se zdi, da se jeziki z manjšim številom govorcev oziroma krajšim komunikacijskim dometom soočajo z neko novo obliko diglosije, da na določenih področjih, še posebej na področju znanosti (pa tudi pri drugih človekovih dejavnostih) nacionalni jezik izgublja funkcijo visokega jezika, ki jo postopoma nadomešča angleški jezik. To kliče po ponovnem premišljanju nacionalnih jezikovnih politik, kjer bodo upoštevane potrebe in interesi govorcev in jezikovnih skupnosti na nacionalni, regionalni in lokalni ravni. Dvojezičnost, pa tudi tro- in večjezičnost namreč danes postaja vse bolj očitna stvarnost vse širših slojev prebivalstva. Nacionalne elite v različnih dejavnostih so že zdavnaj sprejele dejstvo, da ima znanje jezikov tržno vrednost in da tekoče sporazumevanje v tujem(ih) jeziku(ih) prinaša gospodarske prednosti. To je očitno tudi pri sporazumevanju med raziskovalci in

³ Nekateri viri trdijo, da se slovenščina kot učni jezik najprej pojavi v Prekmurju: » V 17. in prvi polovici 18. stoletja so bile edine slovenske osnovne šole, kjer je bil učni jezik slovenščina, v Prekmurju, ki je predstavljalo slovensko etnično ozemlje, kjer protireformacija ni zmagala, sicer učni jezik pri nas ni bila materinščina učencev, temveč je bila učni jezik nemščina oziroma italijanščina. » (Benedetič, 1999; Ciperle, 1979) – Zaradi verodostojnosti je ob tem navedku treba opozoriti, da je pouk v slovenskem/prekmurskem učnem jeziku potekal samo v tistem delu Prekmurja, kjer se je reformacija obdržala (op. ANL). Pomemben mejnik na poti uvajanja slovenščine na višji in visoki stopnji je postavitve slovenščine kot učnega jezika oz. jezika predavanja za babice na ljubljanski medikokirurški šoli leta 1792. (Benedetič, 1999; Ciperle, 1979).

znanstveniki na mednarodni sceni, ki se že dolgo omejuje na rabo le nekaj izbranih jezikov.

Jezik je danes torej tržno blago, je gospodarski, politični in kulturni kapital. O tem pričajo izsledki številnih raziskav. Ob tem se pojavlja vprašanje, ali naj nacionalna jezikovna politika sledi trendom tehnološkega razvoja predvsem v tujem (največkrat angleškem) jeziku, ali pa je smiselno na nacionalni ravni ohranjati razvijati znanstveni diskurz tudi v državnem jeziku, predvsem glede na stroške in človeški potencial, ki jih zahteva tako naravnana jezikovna politika in jezikovno načrtovanje.

Priče smo vsesplošnemu premiku v pogledih na potrebo po učenju jezikov. Znanje jezikov ni več samo znamenje kulturnega in intelektualnega prestiža. Znanje jezikov odpira širši spekter možnosti za zaposlitev in torej za družbeni vzpon doma in zunaj državnih meja. Evropa tolikih jezikov ni več razkošje, namenjeno nacionalnim elitam; z vse večjim vlaganjem v učenje jezikov postaja državljanstvo Evrope bližnja realnost za široke sloje prebivalstva evropskih držav.

Kljub zgoraj povedanemu je zaradi neuravnovešenega komunikacijskega dometa ter neenakega statusa jezikov evropskih narodov potreba po obvladanju še kakšnega jezika poleg maternega pri posameznih jezikovnih skupnostih različno intenzivna in urgentna. Nekatere skupnosti jo marsikdaj v vsakdanjih življenjskih situacijah občutijo kot vprašanje preživetja. Še vedno v mnogih primerih skrb za dobro znanje drugega/tujega jezika celo prevladuje nad ustreznim prizadevanjem za razvoj maternega jezika in za medgeneracijsko jezikovno kontinuiteto. Tovrstnemu jezikovnemu prikrajšanju so še posebej izpostavljene skupine prebivalstva, ki jih je od lastne jezikovne skupnosti ločila zgodovinska usoda (preoblikovanje državne meje) ali preživetveni razlogi (migranti).

S pojavom globalne civilizacije se vzpostavljajo nova razmerja tudi med etnijami oziroma jeziki v stiku na regionalni oziroma lokalni sceni, na evropski in svetovni sceni pa tudi med jeziki različnih (manjših/šibkejših in večjih/močnejših) narodov in etnij. Gre za radikalno spremembo razumevanja procesov sobivanja etnij in jezikov na skupnem prostoru. Nov pogled na teritorialno/lokalno identiteto in za post moderni čas tako značilen proces individualizacije terja postavljanje novih vprašanj o razmerjih med teritorijem, jeziki in družbenimi razmerami. Spremenjena paradigma zahteva nov premislek o vlogi in mestu jezikov z manjšim komunikacijskim dosegom kakor tudi jezikov manjšin na različnih ravneh, univerzalni, državni, regionalni, lokalni. Potrebna je nova strategija oziroma novi mehanizmi družbene regulacije v podporo njihovi vitalnosti.

Vrednotenje znanstvene odličnosti in jezik

Od začetka zahtev po ustanovitvi slovenske univerze (1848), ko je imela (v večini slovenskih dežel) nemščina vlogo učnega in znanstvenega jezika, se je preko udejanjanja te zahteve (1919) vzporedno gradil slovenski strokovni jezik. V tem času sta nemščina in latinščina postopoma tudi v znanosti izgubljali svojo funkcijo; iz obdobja diglosije se z razvojem in uveljavljanjem slovenskega znanstvenega jezika vzpostavi njegova prevladujoča raba na področju raziskovalne in pedagoške dejavnosti. Po drugi svetovni vojni si je slovenska jezikovna elita močno prizadevala za slovenski znanstveni jezik in terminologijo. Na ta način se je na posameznih disciplinarnih področjih pospešeno razvijala strokovna terminologija in slovaropisje. Do vzpostavitve samostojne Slovenije se raba drugih jezikov v raziskovalni in pedagoški dejavnosti, tudi angleškega, v širši

javnosti pa tudi v jezikovno-političnih sferah ni izpostavljala kot zaskrbljujoč problem. Bolj se je zdelo je problematično razmerje slovenščine s srbohrvaščino, zato je bilo jezikovnopolično načrtovanje v največji meri namenjeno urejanju položaja slovenščine na notranji, republiški ter na zvezni ravni.

Z vstopom Slovenije v EU in sprejetjem nekaterih zavezujočih dokumentov (Bolonjska deklaracija 1999; Okvir gospodarskih in socialnih reform za povečanje blaginje v Sloveniji 2005) pa se ob odsotnosti smotrne in celostne jezikovne politike pojavlja možnost, da se v raziskovalni in pedagoški dejavnosti angleščina ne bi uporabljala samo ob slovenščini ali hkrati z njo, temveč, da bi jo izpodrivala in jo postopoma začela nadomeščati. Mnogi namreč možnosti za internacionalizacijo visokega šolstva in znanosti, spodbujanje njune odličnosti v mednarodnem prostoru razumejo samo v povezavi z uvajanjem angleščine v teh dejavnostih. Slovenščino pri tem nekateri vidijo celo kot oviro⁴. Razveseljivo je vsaj to, da je bila zakonska pobuda, naj vsaka univerza sama ureja (in nadzoruje?) izbiro (in rabo) učnih jezikov, zavrnjena. Tudi v manj črnem scenariju pa ostaja neovrgljivo dejstvo, da neregulirano prepletanje obeh jezikov odpira možnost, da bi slovenski jezik brez poglobljene in načrtovane jezikovne politike izgubil status ustavno in zakonsko zagotovljenega učnega jezika in jezika znanosti (Kalin Golob in Stabej 2007). Zakaj? Postopno opuščanje te funkcijske zvrsti bi namreč pomenilo ponovno vzpostavljanje diglosije z nepredvidljivimi posledicami za usodo slovenskega jezika v prihodnosti.

Vemo namreč, da dva jezika, ki sobivata na določenem prostoru, lahko obstaneta samo takrat, ko opravljata strogo ločene funkcije. Kadar se njuno delovanje prepleta na istem področju – v našem primeru v znanosti in visokošolski pedagoški dejavnosti, – bo z veliko verjetnostjo prej ko slej eden, t.j. močnejši jezik, izpodrinil drugega, šibkejšega. Če takšnega procesa, takšnega izida glede slovenščine ne želimo sprejeti, sprejemamo pa dejstvo, da jezik pedagoškega dela in znanosti *ni niti znamenje niti zagotovilo znanstvene odličnosti – pač pa takšen vtis ustvarjajo sprejeti kriteriji vrednotenja znanstvenega izplena* – je potrebno aktivirati vse tiste možnosti, ki smo jih dobili z nastankom lastne države, da zlorabim staro frazo o jeziku kot dialektu z lastno državo in vojsko. Z državo smo dobili v roke škarje in platno za celovito⁵ krojenje jezikovne izbire v slovenskem prostoru, torej tudi za uravnavanje razmerja med slovenščino in drugimi jeziki, v našem primeru z angleščino kot jeziki pedagoškega in znanstvenega dela. Za to pa so potrebni smotrni jezikovno-politični načrtovalni ukrepi na vseh ravneh od univerzitetne do državne. To se morda komu zdi v opreki s prevladujočo k liberalizmu usmerjeno ideologijo, če že ne kaže kar na konzervativno usmerjeno jezikovno politiko. Vendar je treba opozoriti, da najbolj svobodomiselni modeli vsebujejo tudi nevarno posledico. Jezikovna politika, ki se ravna po ideologiji *laissez faire*, (*naj se zgodi samo po sebi*) – takšna torej, ki smeri širjenja določenega jezika in razmerij med jeziki niti ne

⁴ Stanje povzemam po neobjavljeni doktorski disertaciji doktorske disertacije Polona Pečnik *Jezik v raziskovalni in pedagoški dejavnosti Univerze v Ljubljani*. Razveseljivo dejstvo je, da je njena raziskava o izbiri jezikov med učitelji UL, ugotovila zanemarljiv delež tistih, ki bi pristali na takšno rešitev jezikovnega vprašanja, in to ne glede na to, kateri krovni disciplini pripadajo.

⁵ V SFRJ je bilo republikam dodeljeno načrtovanje jezikovnih razmerij v vseh komunikacijskih domenah. Tako je bil v Sloveniji kot jezik javnega sporazumevanja pravno predpisana slovenščina, razen v vojski, kjer je bil izvzet jezik vojaškega poveljevanja, medtem ko je bilo v enotah s pretežnim številom gorcev določenega jezika, v našem primeru slovenščine, možno organizirati izobraževanje v tem jeziku.

uravnava, ne spodbuja, niti ovira, lahko hitro prispeva k usihanju funkcij enega izmed njih in vodi do izrinjanja s področij rabe.

Čeprav je prisotnost različnih jezikov v slovenskem prostoru ne le v javni temveč tudi v zasebni komunikaciji že od nekdaj neovrgljivo dejstvo, se v slovenski strokovni literaturi marsikdaj še vedno pojavlja trditev, da je slovenski jezikovni položaj opredeljen kot enojezičen. Takšnemu razumevanju jezikovne (ne)členjenosti slovenske družbe izrecno oporeka Nacionalni program za jezikovno politiko 2012, ki sporoča: “Osrednji cilj slovenske jezikovne politike je oblikovati skupnost govorcev z razvito jezikovno zmožnostjo v **slovenščini in drugih jezikih**⁶ ter z visoko stopnjo pripravljenosti sprejemanja jezikovne in kulturne raznolikosti in spodbujanje funkcionalne večjezičnosti. Znanje tujih jezikov je pozitivno vrednoteno in glede na sodobne potrebe po konkurenčnosti, odprtosti in demokratičnosti Slovenije. Republika Slovenija slovenščini zagotavlja prevladujočo vlogo v uradnem in javnem življenju znotraj njenih meja in hkrati omogoča sporazumevanje v drugih jezikih v skladu s pravno in demokratično legitimnimi sporazumevalnimi potrebami svojih državljanov, drugih prebivalcev in obiskovalcev.”

V skladu s tem Nacionalni program visokega šolstva 2011-2020 v 36. ukrepu predvideva poučevanje v tujih jezikih: “Za doseganje vrhunske kakovosti, internacionalizacije in mednarodne privlačnosti bodo visokošolske institucije lahko izvajale študijski proces tudi v tujih jezikih. Pri tem se bodo še posebej usmerile na tretjo in drugo študijsko stopnjo. Visokošolski učitelji, ki bodo izvajali pedagoški proces v tujem jeziku, bodo izkazovali primerno znanje tujega jezika. Ukrep bo ob dvigu privlačnosti slovenskega visokošolskega prostora vplival tudi na pridobivanje jezikovnih, medkulturnih in drugih generičnih kompetenc študentov in osebja. Pri tem bo zagotovljen razvoj slovenskega jezika in terminologije v visokem šolstvu in znanosti tudi z dostopnostjo študijskih vsebin v slovenskem jeziku. V primeru poučevanja v tujih jezikih dostopnost študijskih vsebin v slovenskem jeziku pomeni: individualne konzultacije ali vaje v slovenskem jeziku, študijska literatura ali povzetki predavanj v slovenskem jeziku in podobno. Visokošolske institucije bodo prav tako nudile podporo svojim študentom in osebju za tuje jezike ter študentom iz tujine za slovenski jezik.”

Takšna so načela. V visokošolski pedagoški ter v raziskovalni dejavnosti pa smo priče drugačni praksi:

1. V aktualnem visokošolskem prostoru je tuji jezik obvezni predmet, slovenski jezik pa tega položaja nima. Razvijanje sporazumevalne zmožnosti in jezikovne kulture v slovenskem jeziku se s srednješolskim izobraževanjem zaključijo. Drži, da posamezne stroke študentom posredujejo strokovno terminologijo, vendar že bežen vpogled v diplomska in druga besedila pokaže velik primanjkljaj v usposobljenosti študentov za resen znanstveni diskurz, pa tudi moteče skladišne pomanjkljivosti besedil niso nobena izjema. Pomanjkljiva skrb za obvladanje visoke zvrsti slovenščine, ki je primerna za znanstveno razpravljanje, močno vpliva na jezikovno kulturo študentov v slovenščini, pa tudi na odnos oziroma stališča do tega jezika ter na dojetje njegovega prestiža v primerjavi s tujim jezikom.

Takšno stanje v veliki meri prispeva k temu, da se ob slovenskem tujem jeziku v čedalje večjem obsegu pojavlja kot jezik sporazumevanja v raziskovalni in

⁶ Podčrtala ANL.

pedagoški dejavnosti. Priporočilo Nacionalnega programa za jezikovno politiko 2012-2016 sicer izpostavlja tudi potrebo po vzpostavitvi učenja strokovne slovenščine, kontrastivne terminologije ter kontrastivnega strokovnega in znanstvenega pisanja na univerzitetni in visokošolski strokovni ravni, hkrati s skrbjo za ustrezno obvladovanje strokovnega sporazumevanja v drugih jezikih za visokošolske učitelje in študente, vendar je uveljavljanje takšnega pristopa sporadično in še zdaleč ne zajema vseh univerzitetnih strok.

2. Na področju znanstveno-raziskovalnega dela se je kot merilo znanstvene uspešnosti do danes vzpostavilo in ustalilo boljše vrednotenje objavljanih izsledkov dela v tujem znanstvenem tisku in/ali tujem jeziku. Za napredovanja v znanstvene nazive, za mentorstva doktorskim študentom, za vodenje raziskovalnih projektov in programov, itd., skratka pri preverjanju in ocenjevanju znanstvene odličnosti je produkcija v tujem jeziku oz. tujem znanstvenem tisku nesomerno bolj ovrednotena kot tista v slovenskem jeziku oz. slovenskih publikacijah. Raziskave kažejo, da je takšna naravnost pri vrednotenju znanstvenega izplena objavljane v slovenščini tako rekoč postavila na stranski tir. Zato se odgovorni za jezikovno politiko zavzemajo za spremembe in v naslednjih štirih letih v sodelovanju s pristojnimi (slovenske univerze, Agencija Republike Slovenije za raziskovalno dejavnost, Nacionalna agencija Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu) načrtujejo dejavnosti, ki naj bi položaj spremenile. Na eni strani je nujno potrebno z ustreznimi ukrepi spodbujati kakovostno objavljane v slovenskem jeziku, če naj se slovenski znanstveni jezik tudi naprej razvija in nadgrajuje, kakor se razvija in nadgrajuje védenje na posameznih disciplinarnih področjih oz. v znanosti sploh. Po drugi strani pa je s stališča seznanjanja slovenske javnosti o znanstvenih dognanjih nujno smiselno znanstveno in strokovno objavljane v slovenščini⁷. Gotovo pa ni treba nikogar prepričevati, da je diseminacija znanstvenih izsledkov v slovenskem jeziku *conditio sine qua non*, saj je z njo povezan in od nje neposredno odvisen razvoj in prenos znanja v slovenskem učnem jeziku na celotni šolski vertikali in v družbi sploh.

Kakor rečeno, se z opisanimi vprašanji komunikacije na akademski ravni ne ukvarjamo samo v Sloveniji. Na problem prevlade angleščine kot jezika znanosti oz. boljšega vrednotenja v angleščini objavljenih izsledkov opozarjajo tudi druge države oz. skupnosti z mnogo močnejšim jezikovnim zaledjem od slovenskega. Naj za zaključek navedem samo nekaj stališč iz Firenške resolucije o rabi jezika pri univerzitetnem poučevanju in raziskovanju:⁸

“Dandanes po vsej Evropi narašča težnja po rabi angleščine kot jezika akademskega poučevanja in raziskovanja. V naravoslovnih vedah je močnejša kakor v humanistiki. Težnja, privzeti politiko rabe zgolj angleščine v znanstvenih publikacijah in kot izključnega sredstva razprave na mednarodnih (in celo domačih) konferencah, hitro narašča. V takih okoliščinah ni nobenega dvoma, da je napredek v mednarodnem sporazumevanju dosežen na račun vseh drugih jezikov razen angleščine. Podobno je v

⁷ Povzetek 4. cilja jezikovne ureditve visokega šolstva in znanosti Resolucije o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014-2018.

⁸ Firenška izjava Evropske zveze nacionalnih jezikovnih ustanov, 28. september 2014.

družbenih vedah in humanistiki. V neangleško govorečih državah se lahko zdi, da potreba, biti del mednarodne znanstvene skupnosti, zahteva rabo angleščine namesto drugih nacionalnih jezikov.

Ta naraščajoča naravnost je zelo stvarno jezikovno, spoznavno in kulturno tveganje. Angleščina ni nevtralen medij sporazumevanja za vse namene. Z njeno prevladujočo ali celo izključno rabo so prezrte ali pozabljene pomembne tradicije, koncepti in metode, razvite v drugih jezikih. Poleg tega lahko prevladujoča usmeritev pri različnih strokah – ki določa, katere teme in problemi veljajo za najpomembnejše – zlahka postane predmet prevlade govorcev iz angleško govorečih držav. Pokazalo se je že, da to vpliva na dodelitev finančne podpore za raziskave v drugih državah.”

Izjava opozarja na širše, tudi nejezikovne posledice tovrstnih teženj. Opuščanje nacionalnih jezikov v znanosti in visokem šolstvu in nenadzorovano širjenje angleščine dolgoročno ogroža kulturno raznolikost in človekovo jezikovno dediščino. Angleščina je sicer priročno sredstvo za sporazumevanje med znanstveniki, vendar je treba pozorno spremljati in zavračati rabo t.i. “reduciranih različic” angleščine kot prevladujočega ali izključnega sredstva pri poučevanju in objavljanju na nacionalni ravni, da ne bi prišlo do razvrednotenja drugih jezikov ter jih “onesposobilo” za znanstveno razpravo.

Pomembno se mi zdi izpostaviti naslednje priporočilo Evropske zveze nacionalnih jezikovnih ustanov, ki: “priznava **prednosti rabe angleščine kot mednarodnega sredstva sporazumevanja predvsem v tako imenovanih »eksaktnih« znanostih,**⁹ v katerih je lahko tudi poenostavljena oblika angleščine v pomoč pri razlagi drugih mednarodnih semiotičnih komunikacijskih sistemov, kot so matematični izrazi, preglednice, kemične formule in grafični prikazi. Vendar pa je treba na teh področjih poleg angleščine spodbujati rabo drugih jezikov, da bi tem jezikom še naprej omogočali razvoj znanstvenega diskurza na visoki ravni ter da bi lahko širšo javnost seznanjali z znanstvenimi problemi in izsledki”.

Izjava se zaključuje s najodločnejšim pozivom akademskim in političnim organom v neangleško govorečih državah Evrope, “naj spodbujajo učitelje in študente **k rabi lastnih nacionalnih jezikov pri raziskavah in študijah**¹⁰”.

Namesto sklepa

Naj še enkrat podčrtam, zakaj je potrebna sistemska pozornost glede narave razmerij med slovenščino in tujim jezikom /v našem primeru pretežno angleščino/ v pedagoški dejavnosti in znanstvenem delu:

Znanstveni jezik ni pomemben le kot funkcijska zvrst, temveč pomeni podlago za širjenje jezika narodne skupnosti na vseh področjih družbenega delovanja (izobraževanje, mediji, gospodarstvo, politika...). Njegovo stagniranje ali zamenjava s kakšnim drugim jezikom torej ogroža njegov razvoj in vodi k opuščanju jezika skupnosti. To seveda ne pomeni zanikanja uporabe še kakšnega jezika kot sredstva sporazumevanja v mednarodni znanstveni areni za prezentacijo in diseminacijo nacionalne znanosti. Vendar smotrna nacionalna jezikovna politika ne more dopustiti, da domači jezik iz kakršnihkoli razlogov izgublja položaj v znanosti in visokem šolstvu; v primeru Slovenije je njena naloga urediti razmerja med slovenskim in drugimi jeziki ter

---

⁹ Podčrtano v izvorni verziji izjave

¹⁰ Kakor op. 8.

z ustreznimi strategijami in konkretnimi prijemi podpreti razvoj slovenskega jezika ter ohraniti njegovo prevladujočo vlogo in mesto v slovenskem znanstvenem in visokošolskem prostoru (Nečak Lük 2003).

Tukaj se nismo dotaknili jezikovnih implikacij, ki jih s seboj prinaša globalizacija. Če drži, da je za postmoderno, komunikacijsko dobo značilen prehod od „identitete kot otoka k identiteti kot križišču“ (Mlinar 1992), potem pogled v dolgoročno perspektivo logično narekuje razvijanje sporazumevalne zmožnosti v več jezikih, kar omogoča izkoriščanje prednosti, ki jih nudi ta svet vse bolj pomanjšanih razdalj. Globalizacija, ki jo je mogoče definirati kot »krčenje in kondenziranje prostora in časa« (Mlinar 1992) je sprožila komunikacijsko revolucijo. Posledica oziroma njena temeljna značilnost je informatizacija dela, znanosti in družbenega življenja. V tej novi dobi znanstvenega razvoja je ob človekovih možganih nosilec znanja visoko razvit kibernetični sistem, ki je sprožil neslutene spremembe tudi v sami znanosti.

Takšen razvoj vzbuja upanje tudi za ohranjanje jezikovne raznolikosti v tem svetu čedalje krajših komunikacijskih razdalj. Naglo razvijajoče se konsektivno elektronsko prevajanje ustnih in pisnih besedil obeta prenos v določenem jeziku oblikovanih sporočil v kateremkoli drugem jeziku v vse kote sveta. To nakazuje neko novo razsežnost razmerij moči med jeziki: moč jezika ne bo več odvisna od števila rojenih in privzetih govorcev, temveč bo izvirna moč oziroma tehtnost besedila (pisnega ali ustnega) postala merilo vrednosti sporočila v določenem jeziku (Naglič, 2001). Glede na doseženo pri razvijanju programov za spletno komunikacijo v slovenščini je prav v tem segmentu jezikovne politike in jezikovnega načrtovanja mogoče trditi, da je slovenščina tudi kot jezik znanosti – kljub vsemu – na dobri poti.

Literatura

- Benedetič, A. (1999). *Poti do univerze*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- Ciperle, J. (1979). Oris razvoja šolstva na Slovenskem v drugi polovici 18. stoletja. V: Paternu, B., Pogorelec, B., Koruza, J. (ur.). *Obdobje razsvetljenstva v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi – tipološka problematika ob jugoslovanskem in širšem evropskem kontekstu. XV. mednarodni simpozij slovenskega jezika, literature in kulture, Ljubljana od 28. do 30. junija 1979. Obdobja 1*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze Edvarda Kardelja, 431-447.
- Ferguson, Charles A. (1959). 'Diglossia', Word, vol. 15.
- Kalin Golob, M. in Stabej, M. (2007). Sporazumevanje v znanosti in na univerzi: uboga slovenščina ali uboga jezikovna politika?. V: Stabej, M. (ur.), *Jezik in slovstvo*, letnik 52, številka 5: *Slovenščina v znanosti in na univerzi*. Ljubljana: Zveza društev, Slavistično društvo Slovenije, 87-90.
- Mlinar, Z. (1992). Teritorialne identitete v nastajajoči svetovni družbi. *Teorija in praksa*, letn. 29, št. 5/6, str. 450-462.
- Nacionalni program za jezikovno politiko 2012.
- Naglič, M. (2001), Binkošti na internetu, blagovest v svetovnem spletu. Delo, Ljubljana, 2. junija, p.13.
- Nečak Lük, A. (2003). Global language of science from a national language perspective. V: de Cillia R. (ur.), Krumm, H.-J. (ur.), Wodak, R. (ur.). *Die Kosten der*

Mehrsprachigkeit : Globalisierung und sprachliche Vielfalt = The cost of multilingualism : Globalisation and linguistic diversity, (Österreichische Akademie der Wissenschaften). Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, str. 156-158.

Pečnik, P. 2012. Jezik v raziskovalni in pedagoški dejavnosti Univerze v Ljubljani. Neobjavljena doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.

Pravilnik o kazalcih in merilih znanstvene in strokovne uspešnosti (Uradni list RS, št. 41/09, 86/09, 56/10 in 4/11). <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV8461>.

Pravilnik o postopku in merilih za izbor in sofinanciranje domačih znanstvenih periodičnih publikacij (Uradni list RS, št. 12/05, 49/05, 24/06, 5/07 in 4/11). <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV6370> (1.6.2014).

Pravilnik o postopku in merilih za izbor in sofinanciranje znanstvenih sestankov (Uradni list RS, št. 12/05, 24/06, 23/09 in 4/11). <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV6371> (1.6.2014).

Resolucija o Nacionalnem programu visokega šolstva 2011-2020. Uradni list RS, št. 41/11.

Resolucija o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014-2018. Uradni list RS, št. 62/13.

Strategija Univerze v Ljubljani 2012-2020. http://www.uni-lj.si/files/ULJ/userfiles/ulj/o_univerzi_v_lj/strategija_ul/StrategijaUL_2012-2020.pdf

Vidovič-Muha, A. (ur.) (1986). Simpozij Slovenski jezik v znanosti 1. *Zbornik prispevkov*, (Razprave Filozofske fakultete). Ljubljana: Filozofska fakulteta, Znanstveni inštitut.

Vidovič-Muha, A. (ur.), Šumi, N.e (ur.) (1989). Simpozij Slovenski jezik v znanosti 2. *Zbornik prispevkov*, (Razprave Filozofske fakultete). Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Zakon o visokem šolstvu. Uradni list RS, št. 32/12.